

Пожидаєва О. В. Складові професійної характеристики соціального педагога / О. В. Пожидаєва // Соціальна робота в Україні: теорія і практика: наук. метод. журнал. – 2014. – №1/2 – С. 66–72.

Пожидаєва Оксана Володимирівна
Академія праці, соціальних відносин і туризму
Федерації професійних спілок України
факультет економіки та соціального управління,
кафедра соціальної роботи та практичної психології

УДК 37.013.42

СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Анотація

У статті здійснено порівняльний аналіз наукових підходів до визначення поняття “соціальний педагог”, зазначено сфери професійної діяльності соціального педагога, розкрито складові професійної характеристики.

Ключові слова: соціальний педагог, сфери професійної діяльності соціального педагога, професійна характеристика соціального педагога, професійні знання та вміння соціального педагога.

Аннотация

В статье выполнен сравнительный анализ научных подходов к определению понятия «социальный педагог», отмечены сферы профессиональной деятельности социального педагога, раскрыты составляющие профессиональной характеристики.

Ключевые слова: социальный педагог, сферы профессиональной деятельности социального педагога, профессиональная характеристика социального педагога, профессиональные знания и умения социального педагога.

Annotation

In the article the comparative analysis of scientific approaches to define the term “social pedagogue” is done, social pedagogue’s professional activity areas are noted, components of professional features are discovered.

Keywords: social pedagogue, social pedagogue’s professional activity areas, professional feature of social pedagogue, professional knowledge and skills of social pedagogue.

У зв’язку з усвідомленням високої цінності людини як об’єкта і суб’єкта суспільного розвитку, визнання суспільством вагомості і багатоаспектності системи соціалізації особистості, поліпшення соціального функціонування підростаючого покоління, попередження негативних соціальних процесів, з метою забезпечення умов саморозвитку, самоствердження особистості, підтримки і формування активної життєвої позиції, актуальності набуває розуміння значимості діяльності соціального педагога.

У запропонованій статті ми ставимо собі за *мету* представити складові професійної характеристики соціального педагога.

Існує ціла низка підходів, де в основу визначення поняття “соціальний педагог” покладено функціональний підхід, щодо його професійних характеристик. Так В. Бочаровою соціальний педагог розглядається як педагогічно-орієнтований соціальний працівник у галузі педагогіки відносин у соціумі [2]. Ф. Мустаєва зазначає, що соціальний педагог – це спеціаліст, що організовує виховну роботу з дітьми, молоддю, дорослими в різних соціокультурних середовищах; вивчає психолого-педагогічні особливості особистості і її мікросередовище, визначає інтереси і потреби, відхилення в поведінці, конфліктні ситуації і надає соціальну допомогу і підтримку з метою реалізації прав і свобод клієнтів [6].

О. Безпалько пропонує визначення соціального педагога як “спеціаліста, зайнятого у сфері соціально-педагогічної роботи або освітньо-виховної діяльності, що організовує взаємодію освітніх і позанавчальних установ, сім’ї, громадськості з метою створення у соціальному середовищі умов для соціальної адаптації та благополуччя в мікросоціумі дітей та молоді, їх всебічного розвитку” [1].

Соціальний педагог, на думку В. Поліщук, “покликаний творчо реалізовувати систему соціально-педагогічного сприяння розвитку і саморозвитку особистості, створювати умови найбільшого сприяння реалізації життєвих потреб і можливостей кожної людини” [9].

В. Коваль вважає, що соціальний педагог у своїй діяльності з конкретною сім’єю або особистістю має зосереджувати зусилля на виявленні і подоланні негативних явищ, забезпечуючи превентивну профілактику різного роду відхилень (моральних, фізичних, психічних, соціальних) і бути посередником між усіма ланками діяльності суспільства [5].

Базовими характеристиками соціальних педагогів, на думку П. Шептенко, є: здатність забезпечувати посередництво між особистістю, сім’єю і різними державними, громадськими структурами; здатність виконувати роль “третьої особи”, між особистістю і мікросередовищем, між дітьми і дорослими, сім’єю і суспільством; уміння впливати на стосунки між людьми, на ситуацію в мікросоціумі, стимулювати клієнта до діяльності; вміння працювати в умовах неформального спілкування з позиції неформального лідера, радника, помічника у формуванні активної життєвої позиції клієнта [10].

Узагальнення та порівняльний аналіз вище зазначених підходів до визначення поняття “соціальний педагог” дозволило нам встановити, що «соціальний педагог» – це спеціаліст, що здійснює соціально-педагогічну діяльність у соціумі: організовує виховну роботу з дітьми, молоддю, дорослими в різних соціокультурних середовищах; виступає посередником і організатором взаємодії між особистістю і різними соціальними інститутами; здійснює захист інтересів і законних прав людини; допомагає у вирішенні проблемної ситуації, доцільно використовуючи певні соціальні ресурси.

Спираючись на аналіз науково-педагогічної літератури і соціально-педагогічної практики, встановлено, що сферами професійної діяльності соціального педагога є: освітньо-виховна (заклади освіти, позашкільні

заклади, освітні центри); соціально-медична (лікарні, санаторії, реабілітаційні центри); соціально-захисна (центри соціального обслуговування населення, соціальні служби для дітей, сім'ї та молоді, соціальні гуртожитки); пенітенціарна (приймальники-розподільники для дітей та молоді, виховні колонії, ювенальні суди для неповнолітніх); культурно-дозвіллева (культурно-освітні центри, заклади дозвілля).

Ми розуміємо поняття «професійна характеристика соціального педагога» як сукупність вимог до професійних якостей, знань, умінь соціального педагога, що необхідні для здійснення ним професійної діяльності згідно з потребами особистості та суспільства в цілому.

Складовими професійної характеристики соціального педагога є особистісний, когнітивний і технологічний показники.

Особистісний показник ми визначено як сукупність індивідуально-психологічних рис особистості і сформованість мотиваційно-ціннісного ставлення до реалізації професійної діяльності. На основі науково-теоретичного аналізу, встановлено, що складовими компонентами особистісного показника соціального педагога є: гуманістичний (доброта, емпатійність, альтруїзм); психологічний (рівень протікання психічних процесів, рівень емоційних і вольових характеристик); компетентнісний (обізнаність, освіченість, працелюбність, рефлексія); комунікативний (контактність, щирість, спостережливість, самоконтроль), деонтологічний (толерантність, коректність, конфіденційність); організаційний (пунктуальність, дисциплінованість, зосередженість, охайність). Змістовим наповнення мотиваційного аспекту є професійно значимі потреби, інтереси та мотиви професійної діяльності.

Когнітивний показник ми визначаємо як наявність професійних знань. До системи базових теоретичних знань соціального педагога належать знання:

- основ соціальної політики держави та соціально-правового захисту дітей і молоді (права та свободи людини, їх реалізація в різних сферах життєдіяльності; організація та функціонування судових і правоохоронних органів тощо);
- основ соціології (закономірності розвитку особистості в суспільстві, соціальні інститути їх види і функції, методи соціологічного дослідження, соціологію освіти, сім'ї, культури, управління тощо);
- психології (засади загальної, соціальної, вікової та педагогічної психології; методи психодіагностики);
- педагогіки (теорії навчання, виховання, освіти);
- історії і теорії соціальної педагогіки (передумови виникнення та історію становлення соціальної педагогіки як науки, категорії соціальної педагогіки; види, фактори, механізми соціалізації особистості; сутність, мету, завдання, види, методи соціального виховання; зміст соціально-педагогічної діяльності в різних соціальних інститутах);

- методи та технології соціально-педагогічної діяльності з різними категоріями клієнтів у різних соціумах, враховуючи специфіку потреб, можливостей та інтересів різних вікових груп;
- діяльності державних і недержавних організацій в системі соціально-педагогічної діяльності (сучасного стану і тенденцій розвитку дитячих та молодіжних об'єднань);
- етичні засади соціально-педагогічної діяльності;
- теоретико-методичних засад соціально-педагогічного проектування;
- основ управлінської діяльності в соціально-педагогічній сфері та інші.

Крім того, соціальний педагог має знати особливості функціонування місцевої інфраструктури і служб соціального забезпечення, охорони здоров'я; фактори навколишнього середовища і суспільства, що впливають на клієнта.

Технологічний показник визначаємо як здатність переносити набуті теоретичні знання на практику, володіння практичними вміннями та навичками професійної діяльності. До системи професійних умінь соціального педагога належать: комунікативні, аналітичні, організаторські, прогностичні, проектувальні, дослідницькі.

Комунікативні вміння передбачають володіння культурою міжособистісного спілкування; налагодження комунікативного контакту; розвиток взаємодії з клієнтом у позитивному емоційному спрямуванні; застосування методів і прийомів педагогічного впливу (переконання, заохочення, навіювання); використання різних засобів підтримки та інше.

Аналітичні вміння спрямовані на аналіз процесів, що відбуваються в соціумі, аналіз стану особистості та вплив на неї мікросоціуму; визначення проблем особистості та встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Організаторські вміння полягають у структуруванні, плануванні соціально-педагогічної діяльності; здійсненні посередництва між різними соціальними інститутами, організації управління та контролю діяльності.

Прогностичні вміння передбачають прогнозування розвитку особистості з урахуванням її проблем, потреб, соціальних ресурсів; поетапне планування майбутньої соціально-педагогічної діяльності; передбачення можливого очікуваного результату роботи.

Проектувальні вміння полягають у використанні проектного підходу до розв'язання соціально-педагогічних проблем; розробці та впровадженні на практиці соціально-педагогічних проектів, програм соціально-педагогічного супроводу та підтримки дітей підлітків; конкретизації змісту роботи в кожному окремому випадку; здійсненні моніторингу і оцінюванні стану проекту, програм, що реалізуються.

Дослідницькі вміння відображаються в постановці проблеми дослідження, формулюванні наукового апарату та визначенні логіки дослідження; опрацюванні першоджерел, застосуванні теоретичних, емпіричних методів дослідження; організації процедур соціально-

педагогічного дослідження, представленні та обґрунтуванні результатів дослідження, підготовки висновків.

Зазначені професійні теоретичні знання та вміння допомагають у діяльності соціального педагога створювати систему засобів і прийомів для досягнення професійної мети, швидко орієнтуватися в нових ситуаціях, планувати свою діяльність, оцінювати її результативність. Застосовуючи професійні знання та вміння, соціальний педагог виконує певні функції зокрема: комунікативну, організаторську, правозахисну, діагностичну, прогностичну, соціально-профілактичну, корекційно-розвивальну, соціально-перетворювальну.

Отже, сучасна соціально-педагогічна література визначає соціального педагога як спеціаліста, що має фахову підготовку (за кваліфікаційним рівнем бакалавр, спеціаліст, магістр) і здійснює соціально-педагогічну діяльність у соціумі. Сферами професійної діяльності соціального педагога є: освітньо-виховна, соціально-медична, соціально-захисна; пенітенціарна, культурно-дозвіллева. Професійна характеристика соціального педагога містить кілька показників особистісний, когнітивний і технологічний, відповідно до яких соціальний педагог виконує певні функції.

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Безпалько О. В. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – С.79.
2. Бочарова В. Г. Профессиональная социальная работа: личностно ориентированный подход : монография / Бочарова В. Г. – М. : Институт педагогики социальной работы РАО, 1999. – С 51.
3. Вайнола Р. Х. Особистісний розвиток майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : монографія / Вайнола Р. Х. ; за ред. С. О. Сисоевої ; М-во науки і освіти України ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во ХНРБЦ, 2008. – 460 с.
4. Капська А. Й. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи : модульний курс дистанційного навчання : [навч. посіб.] / Капська А. Й., Безпалько О. В., Вайнола Р. Х. ; заг. ред. А. Й. Капської. – К. : ДЦССМ, 2002. – С. 23–24.
5. Коваль В. О. Особливості валеологічної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Коваль Владислав Олександрович. – Запоріжжя, 2006. – С. 44.
6. Мустаева Ф. А. Социальная педагогика : учебник для вузов / Мустаева Ф. А. – М. : Академический проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2003. – С.9.
7. Освітньо-професійна програма бакалавра за спеціальністю 6.010105 “Соціальна педагогіка” напряму підготовки 0101 “Педагогічна освіта” / Київський державний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К. : КДПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С. 3–5.

8. Освітньо-професійна програма спеціаліста за спеціальністю 7.010105 “Соціальна педагогіка” напряму підготовки 0101 “Педагогічна освіта” / Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ : ЛНПУ імені Т. Шевченка, 2008. – С. 2–30.
9. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Поліщук Віра Аркадіївна. – Тернопіль, 2006. – С.136.
10. Шептенко П. А. Введение в специальность “Социальный педагог” : учеб. пособ. / Шептенко П. А. ; под ред. В. А. Слостенина. – М. : Флинта МПСИ, 2008. – С. 17.